

if effectiveness is determined in the strategies of socio-economic development of the territory.

Since, from a mathematical point of view, the «size» of goods will be equal to the «size» of incurred expenses for their provision, namely indicators C_e and I_e will determine the effectiveness of the use of financial resources of the budgets of territorial communities.

Literature:

1. Самуэльсон П., Нордхаус В. Экономика / П. Самуэльсон, В. Нордхаус [18-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2008. – 1360 с.

2. Ха-Юн Чанг. Економіка. Інструкція з використання / Ха-Юн Чанг; пер. з англ. Андрій Лапін. – К. : Наш Формат, 2016. – 400 с.

3. Малиняк Б. #аналізуємобюджет : доступно про головне : посібник [Богдан Малиняк, Володимир Горин, Віталій Письменний] : за ред. Богдана Малиняка. – Тернопіль: ZAZAPRINT, 2017. – 76 с.

ПСИХОЛОГІЯ ПРИЙНЯТТЯ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ ГРОМАДЯНАМИ

*Карпишин Н.І., к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет
Табака С.А., 4-й курс факультету фінансів
Тернопільський національний економічний університет*

Сучасна фінансова наука базується на використанні всіх можливих методів аналізу, технічного, математичного моделювання, економетрики тощо. Проте, при наявності всіх точних інструментів у функціонуванні фінансової системи будь-якої країни і світу в цілому, найголовнішим чинником залишається все таки людський фактор.

Не варто забувати, що фінанси – це в першу чергу відносини між людьми. І, спочатку ці відносини формуються в свідомості кожного суб'єкта, а вже потім у вигляді різного роду договорів, цінних паперів і документів. Тобто, на фінансові рішення завжди впливають поведінкові фактори, такі як стереотипність мислення, когнітивні упередження, менталітет, а також відносини між учасниками конкретної угоди. Причому, даний вплив є актуальним як на макро-, так і на мікрорівнях. Зважаючи на це, науковцям вдалось об'єднати економіку та фінансову науку з психологією в окремий напрямок наукового дослідження – поведінкову економіку і поведінкові фінанси.

Поведінковий аспект став надзвичайно важливим напрямом економічних досліджень, оскільки привернув увагу, насамперед, до факторів, які допомагали пояснити модель фінансової поведінки громадян в умовах ризику та невизначеності. Найбільш вагомі відкриття, здійснені у сфері поведінкових фінансів, належать американським і західноєвропейським дослідникам.

Поведінкові фінанси сформувались ще і тому, що «раціональні» фінанси не змогли пояснити причини виникнення такого явища як фінансова криза. Історія фінансових криз показує, що вони можуть бути спричинені саме емоціями і панікою людей. Саме паніка підштовхує населення до скоєння таких вчинків, які суперечать логіці прийняття фінансових рішень. Фінансова криза 2008 року є прикладом того, як помилки та хибні стимули у фінансовій системі можуть стати причиною фінансової катастрофи. Таким чином, в науці були окреслені когнітивні та наукові свідчення

щодо механізмів, які лежать в основі фінансових рішень і пояснюють той факт, що більшість громадян не заощаджують і не інвестують за відповідними нормативними моделями [1]. Помилки трапляються незважаючи на принципи прийняття оптимальних фінансових рішень.

Реальність така, що в умовах великої невизначеності і мінливості зовнішнього середовища, а також відсутності достовірної інформації людина приймає рішення, виходячи з власних уподобань, стереотипів, накопиченого досвіду, фактично – інтуїтивно. Стереотипи зазвичай формують хибне уявлення про функціонування будь-якої установи, будь це банк, страхова компанія чи державні установи. Причиною цього є те, що стереотипи висвітлюють лише найголовніше, а не заглиблюються у деталі. Преважна більшість людей звикли довіряти своїм родичам, знайомим, сусідам та друзям, а не достовірним джерелам інформації, стаючи, таким чином, ірраціональними користувачами послуг фінансового ринку.

Якщо в основі раціонального сприйняття лежать факти, то когнітивні упередження характеризуються сильними, неконтрольованими емоціями, що впливають на поведінку людини і не дозволяють об'єктивно оцінювати ризики. Потрібно брати до уваги те, що обробка і сприйняття інформації може відбуватися на підсвідомому рівні. Як зазначає К. Роджерс, кожна людина володіє своїм індивідуальним і неповторним «полем досвіду», що включає в себе події, сприйняття, відчуття, вплив яких може і не усвідомлюватися людиною. Цей приватний, особистий світ може відповідати, а може і не відповідати об'єктивній реальності [2].

Також, одним із найважливіших чинників, які впливають на процес прийняття фінансових рішень громадянами є менталітет населення, який сформувався історично, в результаті дії різних факторів.

В Україні сформувався досить неоднорідний та суперечливий фінансовий менталітет. Основне протиріччя в тому, що різні групи населення бачать ситуації по різному. Якщо старше покоління виховане під впливом радянської ідеології і хаосу, що панував у період дії та відразу після розпаду СРСР, то молоде покоління виросло у світі реклами, знижок, кредитів тощо. Характерною фінансовою поведінкою українських громадян є те, що незважаючи на відсутність реальних економічних підстав для побоювань, вони мають високу ступінь недовіри до всіх інструментів фінансових послуг та національної грошової одиниці і надають перевагу використанню іноземної валюти як основного засобу накопичення капіталу. Унікальним є також спосіб вирішення фінансових проблем. Адже, як показали результати дослідження у 2017 році, щодо фінансової грамотності та обізнаності громадян України, високий відсоток людей вирішують свої проблеми самостійно [3]. Тоді як в інших країнах світу громадяни звикли користуватись відповідними фінансовими послугами.

У 2014 році рейтингове агентство Standard & Poor's здійснило глобальне опитування по фінансової грамотності населення всього світу, яке показало, що лише 40% населення України є фінансово грамотним [4]. Це свідчить про те, що більшість громадян приймають фінансові рішення без чіткого розуміння основних фінансових понять і в основі їхнього фінансового вибору щодо збереження коштів, інвестування, позики, кредитів лежать поведінкові фактори.

Як правило, всі фінансові рішення приймаються в умовах обмеженої поінформованості. За кожним рішенням стоїть конкретна людина, яка приймає рішення на основі доступних їй даних, а також у відповідності до своїх психологічних особливостей: страхів, упереджень та особистих уподобань.

Рис. 1. – Показник рівня фінансової грамотності у світі*

*розроблено автором за [4]

Політика держави повинна бути спрямована на підвищення рівня фінансової грамотності населення. Фінансові знання особливо важливі в часи, коли все більшої популярності набувають складні фінансові продукти, які доступні широкому спектру населення. Споживачі, які не розуміють концепції виплати процентів витрачають набагато більше, у них з'являються борги та постійно зростають відсоткові ставки за кредитами [5]. Ці особи все більше запозичають аби покрити вже існуючі кредити і менше заощаджують гроші, тоді як люди з сильними фінансовими навичками краще планують роботу та заощаджують собі на майбутнє [6].

Громадяни щодня стикаються з необхідністю прийняття рішень, у т. ч. щодо фінансів, проте неможливо достовірно знати всю сукупність чинників, які визначають успішність прийнятого рішення. Десятки наукових досліджень та досвід вказують на те, що вплив психологічних факторів при прийнятті фінансових рішень є одним з вирішальних чинників. Тому неможливо досконало та повно вивчати процес прийняття рішень, спираючись виключно на раціональні моделі поведінки та ігноруючи помилки, які притаманні людській поведінці.

Список використаних джерел:

1. J.Y. Campbell. Restoring rational choice: the challenge of consumer financial regulation / J.Y. Campbell. // Am. Econ. Rev. – 2016. – №106. – С. 1–30.
2. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Роджерс К.. – Москва: Прогресс, 1994. – 480 с.
3. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні [Електронний ресурс] // USAID. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://static1.squarespace.com/static/506f165ae4b072c9aeb650ec/t/5a95988d53450a561c397cc8/1519753407055/Financial+Literacy%2C+Awareness%2C+and+Inclusion+In+Ukraine+%5BUKR%5D+November+2017.pdf>.

4. The Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey [Електронний ресурс] // S&P. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://gflec.org/initiatives/sp-global-finlit-survey>.

5. Annamaria Lusardi. Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness / Annamaria Lusardi, Peter Tufano. // Journal of Pension Economics and Finance. – 2015. – №14. – С. 332–368.

6. How Financial Literacy Affects Household Wealth Accumulation / Behrman Jere R., Cindy K. Soo, David Bravo, Olivia S. Mitchell. // American Economic Review. – 2012. – №102. – С. 300–304.

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

*Тулай О. І., д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів ім. С. І Юрія
Тернопільський національний економічний університет,
Магас М. О., магістрант факультету фінансів
Тернопільський національний економічний університет,
Романів Т. А., магістрант факультету фінансів
Тернопільський національний економічний університет*

З періоду свого виникнення держава виступає соціальним утворенням, якому притаманні відповідні загальносоціальні функції. Держава повинна провадити політику відповідальності та підтримки принципів сталого розвитку, і в першу чергу це стосується фінансових аспектів цієї політики.

15 вересня 2017 р. Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» [1], у якій визначено основні показники для досягнення Цілей сталого розвитку. У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку. Одна із представлених цілей (Ціль 3) – це міцне здоров'я і благополуччя. До ключових національних завдань цієї цілі віднесено зниження материнської смертності; мінімізація смертності, якій можна запобігти, серед дітей віком до 5 років; зупинка епідемії ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, у тому числі за рахунок використання інноваційних практик та засобів лікування; зниження передчасної смертності від неінфекційних захворювань; зниження на чверть передчасної смертності населення, у тому числі за рахунок упровадження інноваційних підходів до діагностики захворювань; зниження рівня отримання тяжких травм і смертності внаслідок ДТП, у тому числі за рахунок використання інноваційних практик реанімування, лікування та реабілітації постраждалих унаслідок ДТП; забезпечення загальної якісної імунізації населення з використанням інноваційних препаратів; зниження поширеності тютюнокуріння серед населення з використанням інноваційних засобів інформування про негативні наслідки тютюнокуріння та здійснення реформи фінансування системи охорони здоров'я.

Таким чином, інвестування у створення високоякісної системи охорони здоров'я, орієнтованої на людину є пріоритетним напрямом державної політики у соціальній сфері. Залишковий принцип фінансування системи охорони здоров'я не виправдав себе. Сьогодні накопичилось багато невирішених проблем, пов'язаних з